

TEMATIKUS TURISZTIKAI VÁROSHÁLÓZAT KÜLFÖLDI PÉLDÁJA ÉS A HAZAI ADAPTÁCIÓ LEHETŐSÉGEI: KLEINE HISTORISCHE STÄDTE¹

WILHELM KATA

THE FOREIGN EXAMPLE OF THEMATIC TOURIST TOWN NETWORK AND THE
POSSIBILITIES OF ITS HUNGARIAN ADAPTATION

A particular area of settlement geography is the study of historic towns with a rich historic past and the values representing it. These towns embody a specific type of settlement. The urban tourism based on their appeal is a tourism supply of an ever-growing popularity of the 21st century; it is present to an increasing extent all over Europe. The historic towns offer different kinds of tourist attractions, and, in order to achieve their development aims, they emphasize these attractive features often by being organized into networks. A good example of such a cooperation is the network of small historic towns called Kleine Historische Städte (KHS) in Austria. The study presents aspects that make it possible to compare the members of the cultural tourist town network. Using the classifying method of geography along these parameters, we have categorized the settlements. Summarizing the results, we have articulated success factors which can facilitate the tourism success of the historic towns. Finally, the study also touches upon the study of a national circle of towns; it highlights towns suitable for the establishment of a similar town network in Hungary.

A településföldrajz vizsgálati területeinek egy aktuális iránya a gazdag történelmi múltú és ezt reprezentáló értékekkel rendelkező történelmi kisvárosok köre, amely speciális településtípust jelent. Az örökségi-történelmi vonzerőkre alapozó városi turizmus a 21. század emelkedő trendű turisztikai kínálata, egyre jelentősebb mértékben van jelen Európában is. A történelmi kisvárosok különféle turisztikai attraktivitással bírnak, s hasonló adottságaikra alapozva és fejlesztési céljaik elérése érdekében gyakran hálózatba szerveződve teszik vonzásukat még intenzívebbé. Egy működő, jó példa ilyen együttműködésre az ausztriai történelmi kisvárosok hálózata, a Kleine Historische Städte (KHS). A tanulmány olyan szempontokat mutat be, melyek segítségével a kulturális turisztikai városhálózat tagjai összehasonlíthatók egymással. Ezen paraméterek mentén a földrajz tipizálási módszerét felhasználva, kategóriákba soroltuk a településeket. Az eredményeket

¹ Jelen publikáció az Európai Unió, Magyarország és az Európai Szociális Alap társfinanszírozása által biztosított forrásból az EFOP-3.6.2-16-2017-00017 azonosítójú "Fenntartható, intelligens és befogadó regionális és városi modellek" című projekt keretében jött létre.

összefoglalva sikertényezőket fogalmaztunk meg, melyek a történelmi kisvárosok turisztikai sikerét tudják előmozdítani. Végezetül a tanulmány kiter egy hazai városkör vizsgálatára is, mely eredményeként kirajzolódnak azon városok, melyek alkalmasak lennének egy hasonló városhálózat kialakítására Magyarországon.

BEVEZETÉS

A tanulmány a települések közül a kisvárosi kört vizsgálja, így mindenekelőtt szükséges ezen településtípus definiálása. A magyar szakirodalomban a települések méretét elsősorban népességszámuk alapján határozzuk meg, ám más-más értékhatárokkal. Ez alapján a kisváros kategóriába a 10-20ezer főt számláló települések tartoznak (KOVÁCS 2013). A TÉRPORT szerint viszont a népességszámot alapul véve az 5-20 ezer fő közötti települések tartoznak a kisváros kategóriába². A következő forrás lélekszám alapján a 30-50 ezer főnél kevesebb főt számláló települést tekinti kisvárosnak³. Pirisi Gábor városá nyilvánítást vizsgáló kutatásai a 30 ezer főnél alacsonyabb népességszámú városi jogállású településekre terjedtek ki, melyek alsó határa 2 ezer fő körül húzható meg. A nagy- és középvárosok többségének komplexitásával ellentétben a kisvárosok jellemzően specializáltak. Ennek következtében térségi szinthez sem köthetőek, kivéve azok, melyek bizonyos szempontú komplexitásuk révén szervezői lehetnek egy-egy kistérségnek vagy mikrotérségnek. A kisvárosi lét alapvető követelményei közé tartozik a környezetből való kiemelkedés, a városi minták követése, a városként való gondolkodás és a városként való elismertség. A munka során a hazai városok vizsgálatakor Pirisi Gábor által leírt kisváros fogalmat vettük alapul (PIRISI 2009).

Az osztrák, illetve német szakirodalom városkategORIZÁLÁSA jelentősebb eltérést mutat. LICHTENBERGER (1986) és TEMLITZ (1985) is népességszám alapján alakítja ki a településkategóriákat, magában foglalva a kisvárost is. Utóbbi nyomán a 20 ezer fő alatti településeket nevezzük kisvárosnak. Más források alapján Németországban kisvárosnak népességszám alapján az 5-20 ezer fő közötti települések számítanak^{4,5}. Osztrák viszonylatban népességszám alapján meghatározott kisváros kategóriát nem találtunk. Az Osztrák Statisztikai

² <http://www.terport.hu/telepulesek/telepulestipusok> (2016. szeptember 29.)

³ <http://tamop412a.ttk.pte.hu/files/foldrajz2/ch03s03.html> (2016. szeptember 29.)

⁴ <https://www.die-erde.com/stadt/siedlung-landstadt-kleinstadt-mittelstadt-grossstadt-millionenstadt> (2017. április 8.)

⁵ <http://wirtschaftslexikon.gabler.de/Definition/stadt.html> (2017. április 21.)

Hivatal „Österreichs Städte in Zahlen 2014” tanulmányában kisvárosrégio fogalom szerepel, mely magterületének népességszáma 40 ezer fő alatti⁶.

Egy németországi városi- és kulturális turizmusról szóló tanulmány a hagyományos földrajzos kisváros kategória helyett kisebb városokat határoz meg, 25-50 ezer fő közti népességszámmal. Többek között ezen városok egy csoportja, melyek történelmi, illetve kulturális jelentőséggel bírnak, alkotják a „Kleinere Kulturstädte”, azaz a kisebb kulturális városok kategóriát. Lakosságszámuk 25-100 ezer fő között alakul, valamint a vendégéjszakák száma eléri a 100 ezret (Städte- und Kulturtourismus in Deutschland, Langfassung – Deutscher Tourismusverband E. V.).

Az előzőekben bemutatott kisvárosi körből a tanulmány szempontjából kiemelt csoportot képeznek a történelmi kisvárosok. A történelmi és kulturális örökség a kisvárosi térben is egyre jelentősebb motivációként jelenik meg az egyediséget preferáló városnéző turisták körében. Puczkó László – Rátz Tamara szerzőpáros megfogalmazásában *„Történelminek olyan település tekinthető, amely gazdag megfogható (épületek) vagy megfoghatatlan (események, emlékek) örökséggel rendelkezik, történelmi múltja van, az idők során jelentős fejlődésen ment keresztül, s tükrözi korábbi időszakok építészeti, várostervezési mintáit.”* (PUCZKÓ – RÁTZ 2003. p. 15). Az ICOMOS (International Council on Monuments and Sites) meghatározása szerint *„A történelmi városi területek, nagyok vagy kicsik, köztük a városok és történelmi városközpontok vagy városnegyedek, a természeti és az ember alkotta környezetükkel együtt. Történelmi dokumentum-szerepükön túl ezek a hagyományos városi kultúrák értékeinek hordozói is.”* A történelmi városok jellemzően a rövid utazások, városlátogatások során tűnnek fel népszerű úti célként. Míg Magyarországon elsősorban csak jövőbeli lehetőségként tekint a turizmus ezen városok körére, addig az elemzés tárgyát képező tematikus útvonal hazájában, Ausztriában már népszerű úti célként, turisztikai márkaként jelennek meg a turisztikai piacon (SZABÓ – WILHELM 2018). A kulturális turizmust tekintve kiemelkedően vonzó helyszíneként jelölhető meg a történelmi kisvárosok (JÁSZBERÉNYI 2014; RÁTZ 2006).

A vizsgált tematikus városhálózat a lineáris attrakciók egyik típusaként is megnevezhető. Az azonos témakörhöz kapcsolódó, egymástól kisebb-nagyobb távolságra fekvő attrakciók egy útvonalra felfűzve hálózattá fejlődhetnek. A városok közötti ilyen jellegű együttműködésre örökségi és turisztikai fejlesztési módszerként is tekinthetünk, mely előmozdítja az érintett települések

6

https://www.statistik.at/web_de/statistiken/menschen_und_gesellschaft/bevoelkerung/bevoelkerungsstand_und_veraenderung/bevoelkerung_zu_jahres-quartalsanfang/index.html (2017. április 21.)

7

http://www.icomos.hu/data/documents/icomos_hirado_kulonszam_2014_marcus_icomos_news_hungary_special_edition_march_2014.pdf (2016. december 30.)

turisztikai, társadalmi és gazdasági fejlődését (NAGY – PISKÓTI 2014; PUCZKÓ – RÁTZ 2011). A tematikus utak – különösen a kulturális-örökség jellegűek – népszerűsége Európa-szerte fokozódik. Tipikus, adott helyre jellemző téma köré építkezve a turisztikai kínálat kiemelkedő vonzerejeként jelenhetnek meg. Megfelelő interpretációval és kiegészítő szolgáltatásokkal regionális, nemzeti, nemzetközi hatókörűvé válhatnak (GALGÓCZY-NÉMETH 2009; NAGY – PISKÓTI 2014).

1. KLEINE HISTORISCHE STÄDTE – TEMATIKUS VÁROSHÁLÓZAT KÜLFÖLDI PÉLDÁJA

Az ausztriai Kleine Historische Städte (KHS) elnevezésű együttműködés központja Steyerben található. A tematikus útvonal osztrák történelmi kisvárosokat fűz fel. Az út létrehozásának gondolata 1993-ban merült fel, majd egy évvel később, 1994-ben kialakítására is sor került, tudtuk meg a steyeri vezetőtől, Eva Pöztltől. Az együttműködést Wolfgang Neubaur (Steyr), Walter Hödl (Wels) és Paul Lechner (Kufstein) indította el. 1995-ben 14 város képviselője írta alá az alapító iratokat: Baden bei Wien, Bad Radkersburg, Enns, Feldkirch, Hallein, Kufstein, Imst, Lienz, Spittal an der Drau, Radstadt, Rust, Schärding, Steyr és Wels. A tematikus útvonalat alkotó városok listája az idők során folyamatosan változik. Ezt bizonyítják az elmúlt 20 évben csatlakozó városok is, mint Gmunden, Bad Ischl, Judenburg, Mariazell, Braunau, Bludenz és Bruck an der Mur. Vannak olyan települések is, melyek egykor tagjai voltak a hálózatnak, ám időközben kiváltak, mint Hall in Tirol és Zell am See. Végül olyan városok is megtalálhatóak napjainkban a KHS köreiben, melyek kilépésük után újra csatlakoztak az együttműködéshez, úgy mint Hallein és Kufstein. A tagsági összetétel a kutatási időszakban is többször módosult. A kutatás kezdetén, a terepbejárás idején 2016-ban 14 tagot számlált a tematikus városhálózat: Baden bei Wien, Bad Ischl, Bad Radkersburg, Bludenz, Braunau, Feldkirch, Gmunden, Hallein, Judenburg, Lienz, Mariazell, Radstadt, Schärding és Steyr. Ezen településkörhöz időközben, 2017-re további két város csatlakozott, Bruck an der Mur és Kufstein, így 16 tagúra bővült az együttműködés (1. ábra). Azonban a bővülés óta is történt változás, bár ez a tagok létszámán nem látszik, hiszen Feldkirch kilépésével és Freistadt belépésével továbbra is 16 várost fűz fel az útvonal (8; SZABÓ – WILHELM 2018).

⁸ <http://www.khs.info/de/home.html> (2017. január 18., 2018. április 2.)

1. ábra: A Kleine Historische Städte tematikus útvonal települései
 Figure 1. The settlements of the Kleine Historische Städte thematic route

Forrás: www.khs.info alapján saját szerkesztés

Az együttműködés a közös turisztikai fellépést, valamint a kisvárosi üdülés és nyaralás Ausztria-szintű népszerűsítését tűzte ki célul, tudtuk meg az Eva Pötzlrel készült interjú során. A KHS-hez való csatlakozáshoz különféle feltételeknek kell megfelelniük a városoknak. Ezen előírások a következők: városi jogok megléte, legalább 300 vendégágy, műemlékvédelmi értékek megléte, turisztikai szervezet megléte és maximum 60-80 ezer fős lakosság. A csatlakozási szándékot jelző városok felvételéről a tagok közgyűlésen hoznak döntést (SZABÓ – WILHELM 2018).

1.1. VÁROSELEMZÉS

A vizsgálatok egyik fő célja volt az ausztriai Kleine Historische Städte kulturális turisztikai városhálózat tagjainak elemzése, összehasonlítása. Ennek keretében a hangsúly a megfelelő módszertan kialakításán, tehát olyan szempontrendszer létrehozásán volt, melyek mentén elvégezhető a tagtelepülések összehasonlítása.

Az információkat a KHS honlapján megtalálható információk, várostörténet, látnivalók, városvezetések, gasztronómia és események témakörökre épülő leírásokból, a települések honlapjáról, a kutatás során készített interjúkból, valamint a keresletre és népességszámra vonatkozó adatokat az Osztrák Statisztikai Hivatal honlapjáról gyűjtöttük össze (SZABÓ – WILHELM 2018).

A 16 kisváros turisztikai szempontok alapján történő elemzéséhez egységes tematikát állítottunk fel. Az összevetés alapjául szolgáló városelemzési szempontokat három fő kategóriában határoztuk meg: kínálat, kereslet és városimázs. A kínálat elemei között megkülönböztettük a város természeti értékeit, történelmi örökségét, kulturális-örökségi vonzerőit, gyógy-tényezőit,

programjait, rendezvényeit és az azokon alapuló turisztikai termékeket. Az egyes attrakciókat jelentőségüknek megfelelően hangsúlyozva vettük figyelembe az elemzés során. A kínálat alkotóelemeként neveztük meg a fogadóképacitást, valamint a turisztikai szervező és információs hálózatot is. A kereslet a városok kereskedelmi szálláshelyeinek – az Osztrák Statisztikai Hivatal kutatás idején legfrissebb, rendelkezésre álló – 2015-2016. évi vendégforgalmi statisztikai adatait foglalta magában. A városimázst és annak kommunikációját a városok szlogenjére és logójára építve vizsgáltuk (SZABÓ – WILHELM 2018).

1.2. ÖSSZEHASONLÍTÓ ÉRTÉKELÉS

Az összehasonlító értékelést az előzőekben bemutatott szempontrendszer mentén végeztük el. Ahogy korábban már említettük, a terepbejárás és a kutatások jellemzően 2016-ban zajlottak, ennek megfelelően a rendezvényeket és a városnéző sétákat ezen évre vonatkoztatva elemeztük. Ennek következtében a később csatlakozó Bruck an der Mur, Kufstein és Freistadt kimaradtak, míg az időközben kilépő Feldkirch még szerepel az összehasonlító értékelésekben.

1.2.1. Vonzerők

Az összehasonlítás során az egyik legfőbb szempontot a különféle vonzerők jelentették. A vonzerők típusonkénti – természeti vonzerők, kulturális-örökségi vonzerők, speciális vonzerők (rendezvények, fürdők, városnéző séták) – megoszlásának vizsgálatakor egyértelműen kirajzolódik a speciális vonzerők túlsúlya, több mint 50%-os részesedéssel. A KHS 16 tagjának vonzerótárában a kulturális-örökségi és természeti vonzerők arányát elemezve egyértelmű a kulturális-örökségi vonzerők dominanciája. Ezen állítást támasztja alá, hogy természeti vonzerők nem is szerepelnek a vizsgált felületeken minden városnál. A kulturális vonzerők elsősorban templomokat, várakat és erődítményeket, a városházák épületeit, múzeumokat, - néhány város esetében védelem alatt álló – óvárosi területeket, híres emberek szülő- vagy lakóházait és különböző köztéri szobrokat jelentenek. Szintén a vonzerők közé tartoznak a különféle városnéző séták. A 2016-os évre vonatkozóan találunk egész évben, valamint csak az év egy bizonyos szakában indulókat (⁹; SZABÓ – WILHELM 2018).

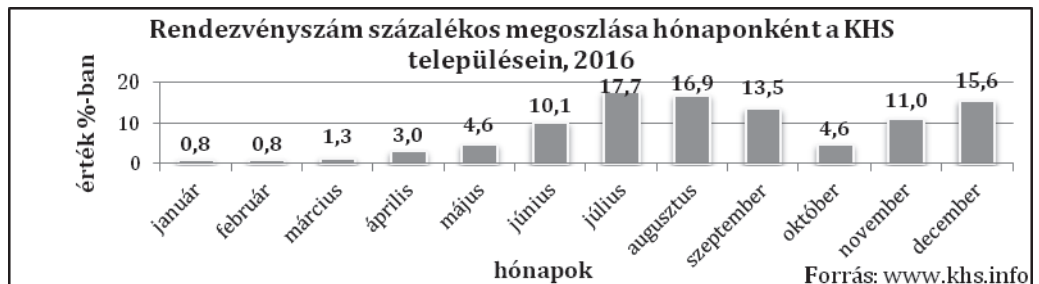
⁹ <http://www.khs.info/de/home.html> (2017. január 18.)

1.2.2. Rendezvények

A 2016. évi rendezvények éves megoszlásának vizsgálatakor egyértelműen kirajzolódott a nyári dominancia. A június elejétől augusztus végéig tartó időszakban 106 rendezvényt tartottak, melyből július és augusztus 42, illetve 40 darabbal, majd június körülbelül fele ennyivel, 24 darabbal részesedett. A második kiemelkedő érték az őszi hónapoknál figyelhető meg 69 rendezvénnyel. Harmadik helyen a téli hónapok állnak 41 rendezvénnyel, melynek domináns részét december képviseli 37 darabbal. A tavaszi időszakra szervezték a legkevesebb rendezvényt, 21 darabot (2. ábra).

2. ábra: A rendezvények havi megoszlása a KHS településein, 2016

Figure 2. The monthly distribution of the events at the KHS settlements, 2016

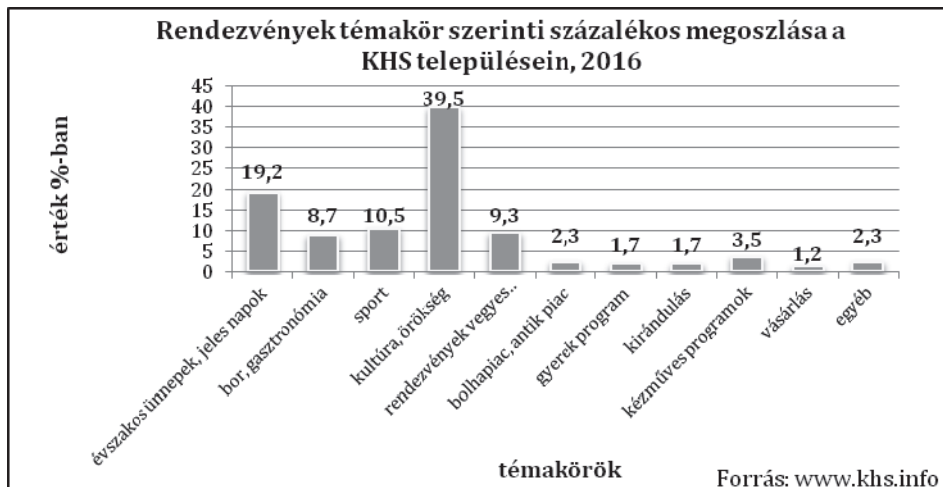

Forrás: www.khs.info alapján saját szerkesztés

A rendezvények tematikus megoszlásának vizsgálatakor 11 kategóriát különítettünk el: 1. évszakos ünnepek és jeles napok (adventi, karácsonyi, szilveszteri programok, őszi fesztiválok, szüretetek, tavaszi ünnepek, farsang), 2. bor és gasztronómia, 3. sport (futóversenyek, lovas programok), 4. kultúra és örökség (történelemhez, hagyományokhoz, zenéhez, valláshoz/egyházhoz, művészethez, irodalomhoz, filmhez kapcsolódó rendezvények, színházi előadások, bálók, kiállítások), 5. rendezvények vegyes tematikával (városfesztiválok, ünnepi játékok, virágokhoz kötődő ünnepek, a több témakört is felölelő komplex rendezvények), 6. bolha- és antik piac, 7. gyerek program, 8. kirándulás, 9. kézműves programok, 10. vásárlási lehetőségek és 11. egyéb rendezvények.

A rendezvények témakör szerinti megoszlását tekintve egyértelmű a kulturális-örökségi témakör vezető helye, a rendezvények több mint harmadával, 68 darabbal képviselteti magát (3. ábra). 11 város esetében jelenti a domináns témakört: Bad Radkersburg, Baden bei Wien, Bad Ischl, Braunau, Feldkirch, Gmunden, Hallein, Judenburg, Mariazell, Schärding és Steyr.

3. ábra: A rendezvények tematikus megoszlása a KHS településein, 2016
 Figure 3. The thematic distribution of the events at the KHS settlements, 2016

Forrás: www.khs.info alapján saját szerkesztés

A második helyen következik az évszakai ünnepek, jeles napok témaköre 33 darab, majd harmadik helyen a sport témaköre 18 darab rendezvénnyel. Előbbi öt – Bad Ischl, Braunau, Feldkirch, Judenburg, Radstadt –, utóbbi egy település – Lienz – esetében volt a meghatározó témakör. Az első három helyezettől alig elmaradva, a többi kategóriától messze kiemelkedve 16 rendezvénnyel képviseltetik magukat a vegyes tematikájú, illetve 15 darabbal a borhoz, gasztronómiához kapcsolódó rendezvények. Utóbbi témakör két város – Bludenz és Radstadt – esetében is a legnagyobb számú rendezvénytípus volt. A legkisebb számban a gyerekprogram (három darab), a kirándulás (három darab) és a vásárlás (két darab) témakörhöz kapcsolódóan szerveztek rendezvényeket (¹⁰; SZABÓ – WILHELM 2018).

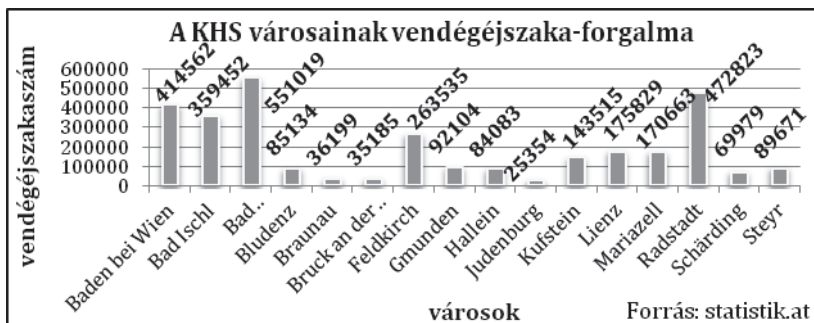
1.2.3. Kereslet

A vendégéjszakák számát tekintve a 2015. december és 2016. november közötti egy évben a legmagasabb értéket Bad Radkersburgban jegyezték fel, amely meghaladta az 550 ezer éjszakát. Ugyanakkor a legalacsonyabb érték alig több mint 25 ezer éjszaka volt, melyet Judenburgban regisztráltak (4. ábra). Kiténik, hogy vendégforgalom alapján milyen nagy különbségek vannak az egyes városok között. Ez arra enged következtetni, hogy eltérő adottságú és eltérő keresletű városok vesznek részt az együttműködésben, amelyben így is megtalálja mindegyik a maga érdekét.

¹⁰ <http://www.khs.info/de/home.html> (2017. január 18.)

4. ábra: A KHS városainak vendégéjszaka-forgalma, 2015. december – 2016. november

Figure 4. The turnover of overnight stays in the KHS towns, December, 2015 – November, 2016

Forrás: statistik.at alapján saját szerkesztés

1.2.4. Városprofilok

Az előzőekben felsorolt, röviden elemzett szempontok alapján a földrajz tipizálási módszerét felhasználva kategóriákba soroltuk a településeket. Az egyes városok bár különböző jellegűek, hasonlóságok is fellelhetők, melyeket alapul véve városprofilok alakíthatók ki. A településeket három kategóriába soroltuk múltbeli vagy jelenlegi közös, meghatározó jellemzőik alapján. Ez elsősorban kínálati szempontú csoportosítás volt, melyet keresleti mutatókra alapozó módszerrel tettünk pontosabbá. Fajlagos mutatóként az 1000 lakosra jutó vendégéjszakák számával dolgoztunk a 2016. év eleji népességszámokat felhasználva. Azonban a fajlagos mutatók körében kisebb-nagyobb eltérések figyelhetők meg az egy csoportba tartozó városoknál. Ennek legfőbb oka, hogy az értékeket jelentősen befolyásolja az adott város lakosság száma (SZABÓ – WILHELM 2018).

Mindezek alapján az *I. kategóriába* a fürdővárosokat, gyógyhelyeket soroltuk. Legjelentősebb közös jellemvonásuk, hogy turizmusukat napjainkban a fürdővárosi vagy gyógyhelyi jelleg határozza meg, rendezvényeik tematikájában pedig a kulturális-örökségi témakör dominál. Vendégkörük tekintetében egyértelmű a hazai vendégek túlsúlya. Ezek alapján egyértelműen egy csoportba sorolható Baden bei Wien, Bad Ischl, Bad Radkersburg, Gmunden és Schärding. Eltérés a városok múltjában állapítható meg. Baden bei Wien és Bad Ischl a Habsburg családhoz kapcsolódik. Bad Radkersburg, Gmunden és Schärding pedig meghatározó kereskedelmi központok és/vagy erődvárosok szerepét töltötték be, melynek emléke napjainkig fellelhető a városokban. A városok közül három, Baden bei Wien, Bad Ischl és Schärding fajlagos mutatója közel megegyező értéket mutat, 10-30 ezer vendégéjszakát. Ugyanez Gmunden esetében a fajlagos mutató értéke kevéssel 7 ezer alatti, holott lakosság száma

közél igen közeli Bad Ischl lakosságszámához. Bad Radkersburg messze kimagasló értéket produkált közel 180 ezer vendégéjszakával. Erre a rendkívül magas értékre a város alacsony lakosságszáma és jelentős vendégforgalma ad választ.

A *II. kategória* a hegyvidéki városok csoportja. Ide tartozik Bludenz, Bruck an der Mur, Kufstein, Lienz, Mariazell és Radstadt. Turisztikai kínálatukban a kulturális-örökségi vonzerőkön kívül meghatározó szerepe van hegyvidéki fekvésüknek is, illetve rendezvényeik között – Mariazell kivételével – nem a kulturális-örökségi témájúak vannak legnagyobb számban. Míg Bludenz és Lienz múltjukban és jelenükben is tipikus hegyvidéki városként vehetők számba, addig Bruck an der Mur és Kufstein múltjában a kereskedelem, illetve utóbbinál még a stratégiai szerepkör volt jellemző. Azonban Mariazell mindtől eltérve, hegyvidéki fekvése és ezen alapuló kínálata mellett, vallási központként a KHS összes városa között egyedüli. Bludenz, Bruck an der Mur és Kufstein fajlagos mutatója közel azonos érték, 2-8 ezer vendégéjszaka körül alakult. Lienz és Mariazell nagyobb, 10 ezer, illetve 40 ezer vendégéjszakát meghaladó értéket produkált. Ám Radstadt őket is jóval megelőzi 95 ezer feletti értékével, mely ugyanazon okokkal magyarázható, mint az első kategóriában Bad Radkersburg esete.

A *III. kategóriába* a kereskedő és/vagy erődvárosokat különítettük el. Ennek tagsági körét Braunau, Feldkirch, Hallein, Judenburg és Steyr alkotja. Legfontosabb jellemvonásuk, hogy történelmüket kereskedelmi szerepük határozta meg, s ezáltal gyakran stratégiai jelentőséggel, valamint erődítménnyel is bírnak. Rendezvényeik között jellemzően a kulturális-örökségi tematikájúak fordulnak elő nagy számban. Ebben a kategóriában több olyan város is található, melyek bizonyos szempontból egyedinek tekinthetők. Braunau Adolf Hitler szülővárosaként, Feldkirch „A Quantum csendje”, James Bond-film néhány jelenetének forgatási helyszínéeként, valamint Judenburg az Ausztriában elsőként aranypénzverési jogot kapó városként tűnik ki. A csoportot alkotó öt város a fajlagos mutató alapján is egy kategóriába sorolható a 2-9 ezer vendégéjszaka közötti értékekkel (^{11;12; 13}; SZABÓ – WILHELM 2018).

¹¹ <http://www.khs.info/de/home.html> (2017. január 18., 2018. április 2.)

¹²

https://www.statistik.at/web_de/statistiken/menschen_und_gesellschaft/bevoelkerung/bevoelkerungsstand_und_veraenderung/bevoelkerung_zu_jahres-quartalsanfang/index.html (2017. április 21.)

¹³

http://statistik.at/web_de/statistiken/wirtschaft/tourismus/beherbergung/ankuenfte_naechtigungen/index.html (2017. február 11.)

2. A MINTA ÁTVÉTELÉNEK LEHETŐSÉGEI MAGYARORSZÁGON

A kutatás nem állt meg a szempontrendszer felállításánál és a városok e mentén történő elemzésénél, hanem kísérletet tett egy hazai adaptációs lehetőség vizsgálatára is. Ezen folyamat első lépéseként a kialakított, osztrák településeknél is használt szempontrendszer alapján számba vettük az egyes városok turisztikai kínálatának és keresletének jellemzőit, majd következő lépésként kategorizáltuk őket. Az információgyűjtés során a városok honlapjait, valamint öt városnál (Gyula, Körmend, Pécsvárad, Siklós és Szigetvár) egy-egy turisztikai szakemberrel készített interjút használtunk fel (SZABÓ – WILHELM 2018).

5. ábra: A vizsgált magyarországi városok elhelyezkedése
 Figure 5. The location of the researched Hungarian cities

Forrás: saját szerkesztés ArcGIS program segítségével

A magyarországi átvételi lehetőségek vizsgálatához 12 várost választottunk ki, melyek az alábbiak: Balassagyarmat, Gyula, Körmend, Kőszeg, Nyírbátor, Pécsvárad, Sárospatak, Siklós, Szigetvár, Tata és Tokaj (5. ábra).

Az osztrák példa alapján olyan, az ország különböző pontjain található, több szempontból hasonló, ugyanakkor néhány tekintetben egyedi településeket választottunk ki, amelyek eleget tesznek azoknak a feltételnek, hogy jelentősebb, híres történelmi múltra tekintenek vissza, kisvárosi kategóriába tartoznak, országos ismertségűek és nagy számban rendelkeznek kulturális-örökségi vonzerőkkel. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy a vizsgálati kört

szélesebbre is lehetne nyitni, de jelen kutatásban célunk nem egy konkrét város csoport meghatározása volt, akikkel egy, az osztrák tematikus útvonalhoz hasonló együttműködést szeretnénk kialakítani, hanem az átültetési lehetőségek vizsgálata, a szempontrendszer kialakítása és alkalmazása volt (SZABÓ – WILHELM 2018).

2.1. VÁROSTÍPUSOK

A történelmi vagy jelenlegi közös, meghatározó jellemvonásokat a csoportosítás alapjául véve, a hazai városokról rendelkezésre álló információkat feldolgozva, két jól láthatóan különböző kategória jelölhető meg.

Az *I. kategória* azon városok csoportja, melyek turisztikai kínálatát döntően a vár és fürdő határozza meg. Ez az állítás három település, Gyula, Siklós és Szigetvár esetében egyértelműen helytálló. E három városban fürdőjük is kiemelt vonzerőként jelenik meg történelmi múltjuk, várak mellett. További közös jellemvonás a rendezvényeik körében figyelhető meg. Mindhárom város rendezvénykínálatában jelen vannak a tipikusan a városra jellemző gasztronómiai vagy történelmi múlthoz kapcsolódó események, mint többek között Szigetváron a Szigetvári Ostromnapok Fesztivál. Turisztikai szervezete (TDM egyesület, Tourinform iroda) csak Siklósnak nincs. 2015. évi adatok alapján Siklós és Szigetvár esetében a kereskedelmi és üzleti célú egyéb szálláshelyek kapacitása férőhelyek tekintetében hasonló értékeket mutat, kevesebb, mint 200 férőhellyel. Ugyanakkor megjegyzendő, hogy Siklós esetében nem állt rendelkezésünkre adat a kereskedelmi szálláshelyekre vonatkozóan. Gyula azonban közel 5 ezer férőhellyel messze kitűnik a csoportból fogadóképesség tekintetében (a települési honlapok adatai alapján; SZABÓ – WILHELM 2018).

A *II. kategóriába* azon városok kerülhetnek, melyek turisztikai kínálatában egy történelmi épületegyüttes (vár, kastély, templom) jelenik meg elsődleges vonzerőként. Ebbe a csoportba Balassagyarmat, Körmen, Kőszeg, Nyírbátor, Pápa, Pécsvárad, Sáropatak, Tata és Tokaj tartoznak. Ahogy az osztrák mintánál, úgy itt is megfigyelhető, hogy egyes városok bizonyos adottságuknál, múltbeli szerepüknél fogva eltérnek a többi településtől. Ilyen Pécsvárad is, ahol a vár nem végvárként, hanem erődített monostorvárként szolgált, így más szerepet játszott a mindennapokban, illetve napjainkban is ennek megfelelően hasznosítják. További példa Tokaj, melyet a 2002-ben világörökségé nyilvánított Tokaji történelmi borvidéken való fekvése és borturizmusa tesz egyedivé. Ezen kategória településein a népességszám relatíve kis határokon belül mozog, mely alól a sokkal szerényebb lakosságszámú Pécsvárad, illetve a jóval magasabb értékeket mutató Pápa és Tata jelentenek kivételt. Tourinform irodával Balassagyarmat és Nyírbátor kivétel mindegyik település rendelkezik. A kereskedelmi és üzleti célú egyéb szálláshelyek kapacitását a 2015. évre

vonatkozóan vizsgálva megállapítható, hogy széles skálán mozognak az értékek. A férőhelyek száma három városban (Balassagyarmat, Körmend és Pécsvárad) 500 férőhely alatti, öt városban (Kőszeg, Nyírbátor, Pápa, Sárospatak és Tokaj) ötszáz és ezer férőhely közötti, Tatán pedig kicsivel ezer férőhely feletti értéket mutatott (a települési honlapok adatai alapján; SZABÓ – WILHELM 2018).

A II. kategória az 1.000 lakosra jutó vendégéjszakák számát, mint fajlagos mutatót használva, két alkategóriára különíthető el. A vizsgált városok közül csak Balassagyarmatot nem tudtuk alkategóriába sorolni, mert nem állt rendelkezésünkre vendégforgalmi adat a kereskedelmi szálláshelyekre vonatkozóan. A II./A alkategóriát a kisebb vendégforgalmú városok alkotják. Ezen városok fajlagos mutatója alapján alacsonyabb keresleti intenzitás rajzolódik ki, a mutató maximális értéke 2.500 vendégéjszaka volt. Ezen alkategória tagja Körmend, Kőszeg, Nyírbátor, Pécsvárad és Pápa. A II./B alkategóriát a nagyobb vendégforgalmú városok képezik. Ezen városokban fajlagos mutató alapján magasabb keresleti intenzitás jellemző, melynek értéke 2.500-5.000 vendégéjszaka közötti. Ezen alkategóriát Tata, Sárospatak és Tokaj alkotják (^{14,15}; SZABÓ – WILHELM 2018).

2.2. SIKERTÉNYEZŐK

Az osztrák együttműködés városainak a példáját követve és a kiválasztott magyarországi városok kategorizálásának eredményeit összefoglalva 10 sikertényezőt fogalmaztunk meg. Megpróbáltuk meghatározni azon szempontokat, melyek Ausztriában a siker zálogát jelenthetik, előmozdíthatják a történelmi kisvárosok turisztikai sikerét. A 10 sikertényezőt és a hazai városok rájuk kapott pozitív, illetve negatív elbírálását az 1. táblázat mutatja. A táblázatot alaposabban elemezve, körvonalazhatók a legfontosabb fejlesztési irányok is (SZABÓ – WILHELM 2018).

¹⁴ <http://www.ksh.hu/teruleti> (2017. február 24.)

¹⁵ http://www.ksh.hu/turizmus_vendeglatas (2017. február 24.)

1. táblázat: A sikertényezők megléte a vizsgált magyarországi városokban

Table 1. The key success factors in the researched Hungarian cities

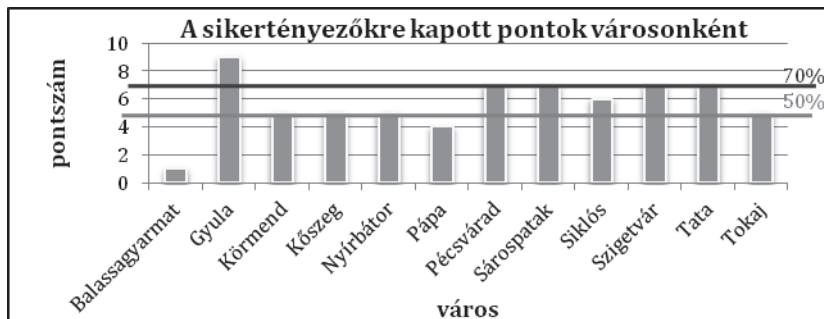
sikertényező	Balassagyarmat	Gyula	Körmend	Kőszeg	Nyírbátor	Pápa	Pécsvárad	Sárospatak	Siklós	Szigetvár	Tata	Tokaj
I. védett természeti érték				✓			✓	✓			✓	✓
II. gazdag történelmi múlt	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	
III. kulturális-örökségi vonzerők		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
IV. rendezvények		✓					✓			✓		✓
V. fürdő		✓			✓				✓	✓		
VI. turisztikai szervezet		✓	✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓	✓
VII. saját honlap, rajta turizmus feltüntetve		✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓		✓
VIII. szlogen és/vagy logó		✓	✓		✓				✓	✓	✓	
IX. kapacitás		✓				✓		✓	✓		✓	
X. kereslet		✓			✓		✓	✓			✓	✓

Forrás: saját szerkesztés

Az eredményeket összefoglalva és az osztrák példához hasonló együttműködés kialakítására alkalmas városok kiválasztásához pontokkal értékeltük a városok jelenlegi helyzetét. Minden sikertényező 1-1 pontnak felelt meg, így a városok maximum 10 pontot érhetnek el, ami megfelelt a 100%-nak. Két, egy 70%-os és egy 50%-os értékhatárt jelöltünk meg (6. ábra).

A legalább hét sikertényezőre pozitív elbírálásban részesülő, azaz legalább 70%-ot elérő városok képezték a csúcskategóriát. Ezt a szintet öt város érte el: Gyula (90%), Pécsvárad (70%), Sárospatak (70%), Szigetvár (70%) és Tata (70%). Az öt vagy hat sikertényezőre pozitív elbírálást kapó, 50-70% közötti eredményt elérő városok jó alapokkal rendelkeznek, azonban a sikeres bekapcsolódáshoz nagyobb mértékű fejlesztések szükségesek. Ezt a szintet a következő öt város érte el: Körmend (50%), Kőszeg (50%), Nyírbátor (50%), Siklós (60%) és Tokaj (50%). A vizsgált városokból kettő, Pápa (40%) és Balassagyarmat (10%) nem érte el a minimális határt, így ezekben a városokban az alapfeltételek megteremtése lenne az elsődleges feladat (SZABÓ – WILHELM 2018).

6. ábra: A sikertényezőkre kapott pontok a vizsgált magyarországi városokban
 Figure 6. The scores of success factors in the researched Hungarian cities

Forrás: saját szerkesztés

ÖSSZEGZÉS, JAVASLATOK

A kutatás legfőbb eredményeit összefoglalva elmondható, hogy az osztrák és a hazai történelmi kisvárosok turizmusában, kínálatában és keresletében jelentős eltérések vannak, ám a sikeresen működő ausztriai tematikus városhálózat minta lehetne a magyarországi történelmi kisvárosok számára. A városelemzési szempontok felállítása elősegíti, hogy a hazai városok mérceként, viszonyítási alapként tekintsenek a KHS városaira. A szempontrendszer mentén elvégzett elemzés után megállapított sikertényezők pedig rávilágítanak a hiányosságokra, a pótlásukhoz szükséges főbb fejlesztési irányokra (többek között a honlap fejlesztése, a programkínálat bővítése, a szálláskapacitás bővítése és az együttműködés fontosságának tudatosítása). Ezek a fejlesztési irányok nemcsak a város turizmusa szempontjából lehetnek fontosak, hanem hatással lehetnek a város társadalmi, gazdasági életére is. Összességében tehát nagyszerű és szerteágazó fejlesztési lehetőség rejlik a kisvárosok számára egy tematikus turisztikai városhálózat kialakításában.

IRODALOMJEGYZÉK

- GALGÓCZY-NÉMETH A.** (2009): Tematikus utak Észak-Magyarországon: A Vaskultúra Útja, Palóc Út. In: Aubert A., Berki M. (szerk.) Örökség és turizmus. Pécsi Tudományegyetem, Természettudományi Kar, Földrajzi Intézet, Pécs, pp. 195-201.
- JÁSZBERÉNYI M.** (2014): A kulturális turizmus elméleti háttere. In: Jászberényi M. (szerk.) A kulturális turizmus sokszínűsége. Nemzeti Községi és Tankönyv Kiadó, Budapest, pp. 11-22.

- KOVÁCS Z.** (2013): Népeség- és településföldrajz. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, pp. 115-117.
- LICHTENBERGER, E.** (1986): Stadtgeographie 1. Begriffe, Konzepte, Modelle, Prozesse., B. G. Teubner, Stuttgart, 38. p.
- NAGY K. – PISKÓTI I.** (2014): Az ipari örökség megjelenése a kulturális útvonalak között – innováció vagy „csupán” termékfejlesztés? In: Jászberényi M. (szerk.): A kulturális turizmus sokszínűsége. Nemzeti Közzolgálati és Tankönyv Kiadó, Budapest, pp. 143-170.
- PIRISI G.** (2009): Város vagy nem város? Dilemmák a formális és a funkcionális városfogalom kettőssége kapcsán. Területi Statisztika, 2. sz. pp. 129-136.
- PUCZKÓ L. – RÁTZ T.** (2003): Turizmus történelmi városokban. Tervezés és menedzsment. Turisztikai Oktató és Kutató Kft., Budapest.
- PUCZKÓ L. – RÁTZ T.** (2011): Az attrakciótól az élményig. A látogatómenedzsment módszerei. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- RÁTZ T.** (2006): Kulturális turizmus és városfejlesztés – Európa Kulturális Fővárosa. Turizmus Bulletin, Budapest, 2. sz. pp. 9-15.
- TEMLITZ, K.** (1985): Stadt und Stadtregion. Westermann-colleg geographie, Braunschweig, p. 104.
- SZABÓ G. – WILHELM K.** (2018): Kulturális turisztikai hálózatfejlesztés történelmi kisvárosokban.
http://kgk.sze.hu/images/dokumentumok/kautzkiadvany2017/Szabo_Wilhelm_Kautz_2017.pdf Städte- und Kulturtourismus in Deutschland, Langfassung – Deutscher Tourismusverband E. V.

INTERNETES FORRÁSOK

- <http://www.terport.hu/telepulesek/telepulestipusok> (2016. szeptember 29.)
- <http://tamop412a.ttk.pte.hu/files/foldrajz2/ch03s03.html> (2016. szeptember 29.)
- <https://www.die-erde.com/stadt/siedlung-landstadt-kleinstadt-mittelstadt-grossstadt-millionenstadt> (2017. április 8.)
- http://www.icomos.hu/data/documents/icomos_hirado_kulonszam_2014_marcus_icomos_news_hungary_special_edition_march_2014.pdf (2016. december 30.)
- <http://www.khs.info/de/home.html> (2017. január 18., 2018. április 2.)
- https://www.statistik.at/web_de/statistiken/menschen_und_gesellschaft/bevoelkerung/bevoelkerungsstand_und_veraenderung/bevoelkerung_zu_jahres-quartalsanfang/index.html (2017. április 21.)

http://statistik.at/web_de/statistiken/wirtschaft/tourismus/beherbergung/ankuenfte_naechtigungen/index.html (2017. február 11.)

<http://www.gyula.hu/> (2017. március 2.)

<http://www.siklos.hu/> (2017. március 1.)

<http://www.szigetvar.hu/> (2017. március 1.)

<http://tourinform.hu/tourinform-irodak> (2017. március 1.)

<http://www.ksh.hu/teruleti> (2017. február 24.)

http://www.ksh.hu/turizmus_vendeglatas (2017. február 24.)

<http://www.gyula.hu/> (2017. március 2.)

<http://www.koszeg.hu/> (2017. március 2.)

<http://www.kormend.hu/> (2017. március 2.)

<http://www.papa.hu/> (2017. március 2.)

<http://www.nyirbator.hu/> (2017. március 2.)

<http://sarospatak.hu/> (2017. március 3.)

<http://www.tata.hu/> (2017. március 2.)

<http://www.tokaj.hu/> (2017. március 3.)

<http://www.tokaj-turizmus.hu/> (2017. március 3.)

<http://www.balassagyarmat.hu/> (2017. március 2.)

<http://www.pecsvarad.hu/> (2017. március 1.)

<http://wirtschaftslexikon.gabler.de/Definition/stadt.html> (2017. április 21.)